

5. *Гуртовенко О. Л.* У пошуках колізій в кримінальному праві // Правове життя сучасної України : матеріали Міжнар. наук. конф. проф.-викл. складу (Одеса, 20—21 квітня 2012 р.). Т. 2 / відп. за вип. д-р юрид. наук, проф. В. М. Дрьомін ; Націон. ун-т «Одеська юридична академія». — О. : Фенікс, 2012. — 496 с.

6. *Марін О. К.* Конкуренція кримінально-правових норм : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / О. К. Марін. — К., 2002. — 14 с.

7. *Давидович І. І.* Каткування як окремий різновид насильницького злочину за КК України [Електронний ресурс] // Часопис Академії адвокатури України. — 2013 р. — № 1. — Режим доступу: <http://www.archive.nbuv.gov.ua/e-journals/Chaau/2013-1/13diizku.pdf>

8. *Михайленко Д. Г.* Кримінально-правова характеристика каткування [Електронний ресурс] // Часопис Академії адвокатури. — 2011. — № 4. — Режим доступу: <http://www.archive.nbuv.gov.ua/e-journals/Chaau/2011-4/11mdgkhhk.pdf>

9. *Панькевич В. М.* Кримінально-правова характеристика порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності або ставлення до релігії : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / В. М. Панькевич. — К., 2010. — 20 с.

10. *Зюков А. М.* Этническая парадигма уголовной политики / А. М. Зюков. — Владимир : ИП Журавлева, 2009. — 265 с.

11. *Масычев П. В.* Конструирование этнокультурной толерантности в контексте противодействия экстремизму : автореф. дис. ... канд. соц. наук : 22.00.06 / П. В. Масычев. — Саратов, 2012. — 18 с.

12. *Гуртовенко О. Л.* Юридичні аспекти залученості і відчуженості особи в суспільстві: на прикладі кримінального права і не тільки [Електронний ресурс] // Часопис Академії адвокатури. — 2012. — № 2. — Режим доступу: <http://www.archive.nbuv.gov.ua/e-journals/Chaau/2011-4/11goldgu.pdf>

Юлія Анатоліївна ДОРОХІНА,

канд. юрид. наук, доцент кафедри цивільного та господарського права ВНЗ «Національна академія управління»

АНАЛІЗ ПІДСТАВ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ І ДЕКРИМІНАЛІЗАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ

Сьогодні доволі часто стає питання криміналізації та декриміналізації діянь. Передумовою вирішення цього питання є чітка регламентація та співвідношення адміністративного правопорушення і кримінального злочину. Чітке розмежування складів адміністративних правопорушень і злочинів має виключно важливе значення

для розвитку адміністративно-деліктної і кримінальної політики. Соціальна значущість вирішення цього питання полягає у виявленні найбільш ефективних заходів примусу в боротьбі із злочинами і адміністративними правопорушеннями, кількість яких постійно зростає [1].

У правозвстосовній діяльності виникають труднощі в кваліфікації дій правопорушників, які обумовлені, перш за все, недосконалістю законодавства, яке допускає неоднозначне тлумачення його окремих положень і яке часто не містить чітких критеріїв розмежування адміністративних правопорушень і злочинів.

До питання про розмежування адміністративного правопорушення і злочину зверталися багато авторів [2; 3; 4]. Проте, незважаючи на це, дана проблема уявляється вельми актуальною і значимою як в теоретичному, так і практичному аспекті.

А. Альохін зазначає, що практична потреба в юридичних критеріях відмежування зовні схожих злочинів і адміністративних правопорушень визначається тим, що адміністративна відповідальність за правопорушення настає, якщо вони за своїм характером не тягнуть за собою відповідно до чинного законодавства кримінальної відповідальності. Такі юридичні критерії містяться в кримінальному і адміністративному законодавстві і можуть відноситися до об'єкта, об'єктивної сторони, суб'єкта і суб'єктивної сторони складів відповідних правопорушень. Тому для визначення характеру правопорушення, його юридичної природи необхідно провести порівняльний аналіз положень законодавства, які встановлюють відповідальність за їх вчинення [5].

Адміністративна деликтність в сучасній Україні представляє значну небезпеку для існуючого правопорядку. Захист суспільних відносин від адміністративних правопорушень є одним з найважливіших завдань держави. Вироблення стратегії протидії правопорушенням стає складовою частиною політики нашої країни, зокрема її адміністративної політики [6].

Отже, ми розглянули лише деякі позиції, які існують у науці адміністративного права щодо питання розмежування кримінального злочину і адміністративного правопорушення. Тепер звернемося до кримінально-правової науки. Н. Кузнецова вказує на критерії розмежування злочину і незлочинних правопорушень — це об'єкт, суспільна небезпека, протиправність. На її думку, злочини відрізняються від незлочинних правопорушень і аморальних проступків: а) за загальним об'єктом, більш ширшому, ніж у всіх інших галузях права; б) за антисоціальною спрямованістю, яка у злочинах має на-

зву «суспільна небезпека», а в інших незлочинних правопорушеннях містить долю шкідливості у відповідних сферах правовідносин; в) усередині суспільної небезпеки провідним розмежувальним елементом виступає шкода (збиток) інтересам особи, суспільства, держави, які охороняються; г) серед інших кримінообразуючих ознак, які дозволяють розмежувати злочини і незлочинні правопорушення, передбачені прямий умислом, мотивація, небезпечні способи здійснення діянь тощо [7].

Унікальною, на наш погляд, у галузі дослідження злочину є робота А. Козлова «Поняття злочину» [8, с. 760]. Автор спробував розкрити поняття злочину, не удаючись до аналізу складу злочину. Вказуючи на складність пошуку критеріїв розмежування злочинного і незлочинного, науковець вважає, що він має бути здійснений на двох рівнях: на рівні криміналізації і на рівні закону, який вже діє. Перший рівень, перш за все, — це питання кримінальної політики. З даного питання, вважає автор, держава не мала і не має будь-якого чіткого уявлення про те, чого ж воно хоче отримати від проголошення того або іншого кримінально-правового делікту. У такій ситуації руки в держави розв'язані в аспекті визначення злочинного і незлочинного і, як наслідок, залишаються невизначеними межі між злочином і правопорушенням.

Існує також думка [9], що проблемами криміналізації та декриміналізації діянь повинна займатися не тільки наука кримінального права, тому що процесуалісти й криміналісти можуть оцінити реальні можливості правоохоронної системи в переслідуванні тих або інших правопорушників.

О. Готін вказує [10], що однією із найбільш дискусійних і такою, що потребує глибинного системного дослідження, є проблема підстав криміналізації діянь. До підстав криміналізації відносять такі: існування суспільно небезпечної поведінки, яка потребує кримінально-правової заборони; відносна поширеність суспільно небезпечних діянь; зміна уявлень про ступінь суспільної небезпеки діяння; зміна загально визнаної моральної оцінки відповідного діяння; виконання державою міжнародно-правових обов'язків з охорони прав людини. Між тим такий перелік підстав криміналізації діянь не є вичерпним. Логіко-гносеологічний аналіз сучасних процесів криміналізації дозволяє дійти такого висновку: на сьогодні значно виразнішого вигляду і потужного потенціалу набули ті критерії криміналізації, які в умовах радянської системи кримінального права або взагалі вважалися такими, що притаманні виключно буржуазним правовим системам, або, щонайменше, визнавалися другоряд-

ними. Досить часто включення до системи кримінального законодавства нових заборон викликане необхідністю акцентування уваги суспільства на діяннях, що в певний проміжок часу набувають підвищеної суспільної небезпеки. Наочний приклад дієвості даної підстави криміналізації — введення кримінальної відповідальності за викрадення шляхом демонтажу та іншим засобом електричних мереж, кабельних ліній зв'язку та їх обладнання (ст. 188 КК). Одним із чинників криміналізації діянь О. Готін вважає таку підставу, як правовий ідеалізм [10, с. 97—98].

М. Мельник вказує на різного роду фактори, які можуть спричинити неправильну, або так звану помилкову криміналізацію, та називає такі її види: необґрунтована; надмірна; неповна; неправильна [11].

На думку автора, необґрунтована (безпідставна) криміналізація полягає у визнанні злочином діяння, якому не притаманні достатні для криміналізації характер та ступінь шкідливості (небезпечності). Тобто у такому випадку криміналізація здійснюється за відсутності для цього підстав і в її результаті злочином визнається діяння, яке об'єктивно не є таким [11, с. 94—99].

Як вказує М. Мельник, надмірна криміналізація має місце у випадку, коли у криміналізації немає об'єктивної необхідності, що зумовлено наявністю кримінальної відповідальності за діяння, яке криміналізується. У такому випадку криміналізації підлягає діяння, якому притаманні необхідні для криміналізації характер та ступінь шкідливості, але яке не має потреби у криміналізації, оскільки кримінальна відповідальність за нього вже існує. Це призводить до появи дублюючих або непотрібних спеціальних складів злочинів [11].

Неповна криміналізація може мати місце в силу різних причин і, передусім, двох з них: 1) в силу того, що законодавець не зміг виявити діяння, ступінь шкідливості якого об'єктивно вимагає визнання його злочином; 2) через те, що законодавець не зміг правильно відобразити суть такого діяння в законі (за цим моментом така криміналізація наближається до наступного виду помилкової криміналізації — неправильної криміналізації) [11].

М. Мельник вважає, що неправильна (неточна) криміналізація полягає в тому, що при її здійсненні злочинним визнається діяння, характер і ступінь шкідливості якого є достатнім для його криміналізації, але законодавче описання якого не зовсім правильно відображає сутність такого діяння. Тобто у такому випадку має місце неправильне відображення в законі сутності злочинного діяння.

З проблемами криміналізації діянь тісно зв'язані також аспекти декриміналізації. Проблема декриміналізації справедливо може бути віднесена до категорії актуальних, важливих і винятково складних питань соціально-правової сфери, вирішення яких повинне бути в компетенції вчених-правознавців і юристів-практиків.

Деякі науковці [12] визначають декриміналізацію як обґрунтоване виключення з кримінального закону тих діянь, які не становлять тепер суспільної небезпеки. На їх думку, такі діяння можуть бути переведені в адміністративні проступки, цивільні делікти або взагалі не розглядатися як правопорушення. Причин (або підстав) цих заходів декілька, причому деякі з них мають суперечливу спрямованість: а) декриміналізація необхідна при серйозній зміні політичних і економічних відносин у країні; б) декриміналізація потрібна, якщо кримінальний закон розходиться із суспільною моральністю; в) декриміналізація можлива, якщо з небажаними формами поведінки можна вести боротьбу іншими, більш м'якими (і, можливо, більш діючими) засобами, ніж кримінальне покарання; г) декриміналізація є вимушеною, якщо закон завзято не виконується значною частиною населення [12, с. 104].

Деякі автори, досліджуючи проблеми декриміналізації, ототожнюють її з поняттям «депеналізації». На цей факт звертає увагу А. Митрофанов [13]. Він вказує на те, що КК України 2001 р. (порівняно з попереднім КК України 1960 р.) кардинально розширив перелік підстав, за яких особа може бути звільнена від кримінальної відповідальності. Ці підстави передбачені в низці статей як Загальної, так і Особливої частин. При цьому в Загальній частині з'явився окремий спеціальний розділ IX, який називається «Звільнення від кримінальної відповідальності». Окрім підстав звільнення від кримінальної відповідальності передбачені також у Загальній частині та за межами цього розділу. Зокрема, у розділі VI «Злочини проти власності» найбільша частина змін датується 2008 роком і стосується гуманізації кримінальної відповідальності. У 2008 році був прийнятий Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності», який став однією із небагатьох системних змін та кроком вперед у вдосконаленні норм Кримінального кодексу у напрямку його гуманізації і визнання людини як найвищої соціальної цінності. Санкції деяких статей були знижені, також були додані альтернативні санкції.

Отже, на підставі вищевказаного, можна зробити висновок про те, що практика криміналізації та декриміналізації потребує негай-

ного упорядкування, передумовою чого має стати вироблення наукою кримінального права теорії криміналізації та практичних рекомендацій законотворцю щодо найкращих шляхів реформування кримінального судочинства.

Л і т е р а т у р а

1. *Васильев Э. А.* Административное правонарушение и преступление: общие черты и различия : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Э. А. Васильев. — М., 2007. — 20 с.

2. *Соловьев А. Н.* Понятие преступления: теоретические, законодательные и правоприменительные аспекты : дис. ... канд. юрид. наук [Электронный ресурс] / А. Н. Соловьев. — Волгоград, 2000.

3. *Кадников Н. Г.* Классификация преступлений по уголовному праву России : дис. д-ра юрид. наук [Электронный ресурс] / Н. Г. Кадников. — М., 2000.

4. *Маштаков И. В.* Сравнительно-правовая характеристика правонарушений : дис. ... канд. юрид. наук [Электронный ресурс] / И. В. Маштаков. — Тольятти, 2005.

5. *Алехин А. П.* Административное право Российской Федерации : учебник / А. П. Алехин, А. А. Кармолицкий, Ю. М. Козлов. — М. : Зерцало, 1996. — С. 280.

6. *Постелова Л. И.* Административно-деликтное законодательство как форма реализации административной политики // Административное право: теория и практика. Укрепление государства и динамика социально-экономического развития : материалы научной конференции (Москва, 28 ноября 2001). — М. : Институт законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве Российской Федерации, 2002. — С. 407.

7. *Уголовное право России.* Общая часть : учебник для вузов / под ред. Н. Ф. Кузнецовой, И. М. Тяжковой. — М. : Зерцало, 2005. — С. 116.

8. *Козлов А. П.* Понятие преступления / А. П. Козлов. — СПб. : Изд-во «Юридический центр Пресс», 2004. — 819 с.

9. *Кудрявцев В. Н., Еминов В. Е.* Криминология и проблемы криминализации // Журнал российского права. — 2004. — № 12. — С. 46—50.

10. *Готін О.* Підстави криміналізації діянь // Право України. — 2005. — № 2. — С. 95—98.

11. *Мельник М.* Помилкова криміналізація: види, причини та наслідки // Підприємництво, господарство і право. — 2004. — № 5. — С. 94—99.

12. *Кудрявцев В. Н.* Криминология и проблемы декриминализации / В. Н. Кудрявцев, В. Е. Еминов // Журнал российского права. — 2005. — № 4. — С. 103—107.

13. *Митрофанов А.* Депеналізація як напрям кримінально-правової політики // Підприємництво, господарство і право. — 2004. — № 9. — С. 133—136.